

«ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТЫНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКАНЫ
ОҚЫТУ МОДЕЛЬДЕРІ» (МТІҰ) атты
IV халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан 8 сәуір 2019 жыл

МАТЕРИАЛЫ
IV международной научно-практической конференции
«МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЖУРНАЛИСТИКЕ
В ЦЕЛЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ» (МТІҰ)

Казахстан, г.Алматы 8 апреля 2019 года

MATERIALS
IV Of IV International Scientific and Practical Conference
"MODELS OF TEACHING INTERNATIONAL JOURNALISM
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT" (MTIJ)

Almaty, Kazakhstan 8 April, 2019

Алматы
«Қазақ университеті»
2019

Ғылыми редакторлар:
филол.ғ.д., профессор **Н.Т. Шыңғысова**
филол.ғ.к., доцент **Е.И. Дудинова**
аға оқытушы **Д.Ө. Байгожина**

«Тұрақты даму мақсатында халықаралық журналистиканы оқыту модельдері» (МТІҰ)
атты IV Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. 8 сәуір 2019 жыл.
/Н.Т. Шыңғысованың редакторлығымен. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 143 б.

ISBN 978-601-04-3938-2

Жинаққа «Тұрақты даму мақсатында халықаралық журналистиканы оқыту модельдері» (МТІҰ) атты IV Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары жарияланды. Бұл ғылыми еңбектер жинағына Қазақстандағы халықаралық журналистиканың ахуалы, халықаралық журналистиканы оқыту модельдері, медиабілім беру, медиасауаттылық, PR және журналистік білім берудің өзекті мәселелері т.б. туралы ғылыми мақалалар енгізілді. Ғылыми жинақта жарық көрген материалдар БАҚ қызметкерлері мен ғалым-зерттеушілерге, PR-мамандарына, журналистерге, оқытушылар мен студенттерге, сондай-ақ көпшілік оқырманға арналған.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2019

ISBN 978-601-04-3938-2

ХАЗБИЕВИЧ С.

д.полит.н., профессор Варминско-Мазурского университета, Польша

ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЙ ВЫБОР НАРОДА

Арнольд Тойнби, превосходный английский историк и философ истории, писал, что в прошлом, когда европейцы сопротивлялись мусульманам в военном отношении, Европа позволила исламской цивилизации разрушить себя, напав на Балканы, Венгрию и Австрию. И, как можно было бы выразиться, навязывая в Йемене, Африке и Индии исламскую цивилизацию. Возможно, главная причина, по которой ислам был дистанцирован от Европы, состояла в том, что он не участвовал в эпохе исследований и открытий. Действительно, открытие Америки и морского пути в Индию означает начало европейского господства. Эту точку зрения поддерживает другой блестящий британский ученый и востоковед Бернард Льюис, специализирующийся по отношениям между исламом и Европой. Переломный момент в борьбе между цивилизациями произошел в XVIII веке, когда баланс сил между исламской и европейской цивилизациями был утрачен. Этот процесс, похоже, был инициирован мирным договором Карловица, согласно которому Османская империя впервые в истории уступила завоеванные земли Австрии и Польше. Тем не менее, можно вспомнить и о других событиях, обозначающих начало конца. В военно-политическом смысле это могло быть поражением Турции в Кандии на Крите в 1572 году или в Вене в 1683-м. Конечно, это только догадки, которые помогают более или менее правильно определить поворотные моменты в борьбе между двумя цивилизациями. Важное и видимое господство Запада, то есть Европы, или, точнее, латинской цивилизации, происходит в XVIII веке. Россия, то есть православная или византийская цивилизация дистанцировала оттоманцев, представляющих исламский мир. Но нельзя забывать, что исламская цивилизация имела разные фазы и этапы развития. Хотя в Европе есть общие христианские корни, ученые говорят о по меньшей мере трех формах цивилизации: латинской, протестантской (скандинавской) и византийской (православной, русской). Точно так же в исламе можно различать важные формы цивилизации на арабском, персидском и турецком языках. Более того, с диахронической точки зрения они существовали в следующие периоды времени: ранние исламские (правление праведных халифов и династия Омейядов), среднеисламский (правление аббасидской и османской династии) и современность (с конца Первой мировой войны).

Современный период можно разделить на два подпериода. Первый распространяется с конца Первой мировой войны до 90-х годов; второй – после войны в Боснии и Афганистане до наших дней. Мусульманское правление в Испании и присутствие Ислама в Индии, Индонезии и Малайском архипелаге следует рассматривать как другие цивилизационные образования, первое из которых носит чисто исторический характер, а остальные – как исторические, так и современные. Еще одну цивилизационную сущность можно отличить в Османской империи с XVIII века. Она проявилась, когда Европа начала пользоваться там большим влиянием. Переломный момент произошел в период танзимата, когда султан Махмуд II внес ряд реформ и частично европеизировал государство и обычаи, особенно это касалось элиты. Реформы, оказавшие влияние на всю мусульманскую цивилизацию, имели схожие последствия с реформами, предпринятыми в России на рубеже XVI–XVII вв. царем Петром Первым. С одной стороны, Османская империя отказывалась от своей уникальной идентичности, основанной на социальной, экономической, административной и политической идентичности. С другой стороны, благодаря реформам она должна была быть усилена в борьбе с Европой.

С географической точки зрения области конфронтации между исламом и европейской цивилизацией расположены на западных, южных и восточных оконечностях Европы. На западе мусульманская культура распространилась на Иберийском полуострове. Сначала была культура халифата Кордовы, управляемая династией Омейядов, после которой появилась культура эмирата

Гранады. Халифат был основан Абд ар-Рахманом III, который начал свое правление в 921 году в возрасте 23 лет. Он объединил мусульманский домен (владение) в Иберии и провозгласил себя халифом 16 января 926 года. Домен процветал, и его развитие продолжалось даже под властью преемников Абд ар-Рахмана – аль-Хакама II и хаджиба аль-Мансура, который правил между 977 и 1002 годами.

X век был пиком мусульманской культуры в Испании. Другой обмен и синтез между цивилизациями произошел на Балканах, где родилась мусульманская культура Боснии. Оттоманская культура частично с арабской и византийской традициями сочеталась со славянской и латинской культурой и с манихейством, которое является настоящим именем для боснийской церковной традиции. Церковь возникла из гностического паулиизма, катаризма и богомилства. Появилась синкретическая архитектура. Мост в городе Мостаре, разрушенный во время войны в 90-е годы, был самым известным примером. Старую Боснию оценивали Иво Андрич, лауреат Нобелевской премии по литературе, который описывал ее обычаи, традиции и историю, а также Меса Селимович, автор потрясающего романа «Смерть и дервиш». Юго-восточная граница Европы, полуостров Крым и северный край Черного моря были еще одной областью, где исламская культура и цивилизация влияли на Европу. На сегодня эта область наименее известна, поскольку не было какого-либо крупного ученого, исследовавшего цивилизации Черноморского региона, которого можно было бы сравнить с Фернаном Броделем. Его северная часть, включая Крым, стала перекрестком для разных культур, цивилизаций, языков и религий. Крымский полуостров упомянут в Илиаде под именем Таури. Греческое влияние относится к Гомеру и греческой колонизации. Поиски аргонавтами Золотого руна в Колхиде были, по сути, поездкой греков в страну сегодняшней Грузии. Почти 900 лет в восточной и южной частях Крыма существовало царство Киммерийского Босфора, культура, религия и язык которого были греческими. Более позднее правление римлян в южной части Крыма оставило свои отметки. Полуостров впоследствии находился под влиянием Византии, Руси и Хазар, которые сформировали сильный каганат в северном Передне-Кавказском и Черноморском регионе в VIII и IX вв. Он имел хорошо развитую литературу и материальную культуру.

Иудаизм, привнесенный еврейскими купцами и принятый правителем, был его преобладающей религией. Могущественный каганат был побежден в X веке армией русского князя Святослава. Но это не конец влияния, так как остготы, представляющие германскую цивилизацию, осваивали и формировали государства в Крыму с периода переселения народов. Последнее, независимое княжество Теодоро, было завоевано османами в конце XV века. Со времен переселения Крым также был заселен тюркскими племенами-печенегами, гуннами, а затем и кипчаками, которых старые русские летописцы называли как половцы. Печенеги также присутствовали на севере и на Черном море. В XIII веке их земли были захвачены монголами. Вследствие этого в Крыму и Черноморском регионе все больше и больше влиял ислам. В XV веке Золотая Орда, тюрко-татарское государство, появившееся на руинах империи Чингисхана, родила независимый Крымский каганат. Его культура была составлена из вышеупомянутых элементов и была оригинальным синтезом, имеющим уникальную культурную ценность, параллельно с боснийской культурой с того времени.

Мы хотели бы упомянуть теперь совершенно забытую цивилизацию волжских болгар, которые были мусульманами, существовавшими в X–XIII вв. до монгольского вторжения. Они были первой жертвой вторжения. С X века центральное Поволжье стало свидетелем возвышения исламской культуры, имевшей контакты с исламским центром – Аббасидским халифатом со столицей в Багдаде и оригинальной исламской беллетристикой, философией, юриспруденцией, архитектурой и искусством. Мусульманское государство на южных границах Европы оказывало влияние не только на Киевскую Русь, но и на другие восточные государства, некоторым из них косвенно, как, например, Польше. Оно было современником мусульманской цивилизации в Испании в период расцвета. Южный край Европы, с запада на восток, был окружен исламскими культурными и цивилизационными центрами, образующими полумесяц. Но была еще одна мусульманская культура небольшого исламского сообщества из Центральной и Восточной Европы, которая сияла, как звезда в середине полумесяца. Мы имеем в виду культуру польских и литовских татар. Они жили в Великом княжестве Литовском, которое позже стало Польско-Литовским Содружеством (федерацией). Федерация характеризовалась высоким уровнем этнического и религиозного многообразия и имела уникальную в европейском масштабе культуру, содержащую элементы восточных культур. Мусульманское влияние проявляется в материальной культуре с момента правления короля Стефана Батория в конце XVI века. Стефан Баторий был венгерским принцем Трансильвании, и даже в выборе халатов мы можем заметить, что он принял османскую традицию, которую позже реализовал в

Польше и Литве. Так называемая традиционная одежда польского благородного класса, шляхты, в XVII и XVIII веках – это почти настоящая копия турецких платьев. Единственным исключением является головной убор. С того времени эта разница видна на портретах. Даже в военной тактике и выборе оружия шляхта принимала османскую культуру. В XVII и XVIII веках Польша также находилась под влиянием Персии, что особенно заметно в материальной культуре.

За 600 лет своего существования в Великом княжестве Литовском татары создали бесценный этнос, как говорят биологи, культуру, характерную только для татар, живущих в княжестве. Это было слияние восточной (мусульманской) и западной культур. Мы хотели бы сказать несколько слов об этой культуре. Хотя ученые проводят все больше исследований, посвященных татарам, широкая аудитория не знает об этом. Татары жили вдали от исламских культурных центров и от яркой турецкой культуры, к которой они принадлежали этнически. Они создавали свои образцы исламской духовности и мусульманского образа жизни. На протяжении сотен лет их постоянного совершенствования эти образцы стали отдельными объектами духовной и материальной культуры. Потеряв свободное владение родным языком в XVI и XVII веках, польские татары основали свою духовную культуру в уникальной литературе, в которой исламская традиция была описана на польском местном диалекте креси или на белорусском языке и записана в рукописях арабским алфавитом.

Золотая Орда, о которой уже упоминали, создавала свою литературу на чагатайском языке. Это был тюркский диалект, на котором говорили в Центральной Азии, которой управлял второй сын Чингисхана, Чагатай. Особенно высокая тюркская культура процветала в двух городах – Самарканде и Бухаре, которые являются древними цивилизационными центрами. Данная культура стала развиваться в Поволжье, Крыму и частично в Анатолии. Она также дошла до земель Великого княжества Литовского через представителей татарской литературы. Условия жизни в Польше и Литве заставляли татар разрабатывать защитные механизмы, гарантирующие непрерывность самосознания. В то же время они показали большую способность к ассимиляции и адаптации, одним из которых было полное и быстрое усвоение языка. Татары с годами разучились говорить на своем родном кипчакском языке из тюркской языковой группы. В XVI веке они в основном изъяснялись на польском или русинском языках. Таким образом, основным фактором, влияющим на формирование самосознания татар, была литература, которая заменила им язык и фольклор. Рукописи касались главным образом ислама, к тому же некоторые из них были написаны в абсолютной изоляции от мусульманских культурных центров. Литературная традиция была основана на произведениях литераторов-мусульман, созданных в Великом княжестве Литовском. Когда татарская литература формировалась, она подпитывалась культурой Золотой Орды, а следовательно, и старыми традициями Хорезма, древней Согдианы и мозаики культур Великого Шелкового пути. Некоторые из литературных тем, разработанных в эпоху Золотой Орды, были общими для всех мусульманских культур. В такой форме, после того как они адаптировались к старой польской действительности, они существовали в литературе польских мусульман до XX века. Это были, например, так называемые тасфиры, которые являются комментариями к Корану. В татарской традиции они были написаны в рукописях, покрытых кожей. Они содержали написанные шафрановыми чернилами тексты из Корана, под которыми курсивом отмечены комментарии и переводы на польском языке или чаще на белорусском языке. Стоит также отметить, что в Финляндии есть татарское меньшинство. Татарская колонизация возникла там в начале XX века, особенно после большевистской революции в 1917 году. Большинство татар, живущих в Финляндии, родом из Поволжья. Они внесли определенный вклад в защиту своей новой родины во время войны между Финляндией и Советским Союзом. Финские татары создали оригинальную мусульманскую литературу, а также прессу и систему образования.

В VIII веке мусульманские армии впервые столкнулись с Европой. В Пуатье, Провансе и Константинополе ислам встретил поражение. После этого началось наступление христианской Европы, так называемые крестовые походы. В 1099 году Иерусалим был завоеван. Далее, в XIII столетии произошло мусульманское контрнаступление во главе с Салах-ад-Дином, известным в Европе как Саладин. Это привело к возвращению Иерусалима в мусульманское лоно, после чего наступил окончательный крах Иерусалимского королевства. Крестовые походы и существование латинского государства в окружении исламского мира стимулировали в Европе цивилизационный прогресс и привели к многочисленным изменениям, которые, в конечном итоге, закончились так называемой современной «цифровой цивилизацией». Мусульманское наступление, начатое Салах-ад-Дином, продолжалось османами с XIV века вначале в Анатолии, а затем на Балканах. Оно было прекращено, когда был подписан мирный договор в Карловицах (Карловицкий мир), о котором мы

упомянули в начале. С тех пор инициатива принадлежит Европе. Россия имела свою «реконкисту», когда она воевала с мусульманской Золотой Ордой, а затем, после внутреннего распада Золотой Орды, с ее преемниками – Крымским ханством, Казанским ханством, ханствами Астрахани и Сибири. Военное противостояние Великого княжества Московского, а затем и Российской империи с мусульманской цивилизацией, в данном случае воплощенная татарами, привела к захвату Поволжья, Сибирского региона и Каспийских степей в XVI и XVII веках. Впоследствии, в XVIII веке, Россия, как и Польское Содружество, отправилась на тропу войны с Османской Турцией. Это закончилось в XX веке во время Первой мировой войны. Но не стоит забывать о российско-персидских войнах в XVIII–XIX веках за Азербайджан и Дагестан.

Русская культура или русская цивилизация, а также представители евразийства, такие как, например, Георгий Вернадский, ссылались на мусульманскую цивилизацию, перенимали много элементов из нее. В начале XX века идея евразийства занимала умы ссыльных русских мыслителей, историков и исследователей, представляя Россию как отдельное цивилизационное образование, расположенное между Востоком и Западом, субъектом, который имеет как восточный, так и западный элементы, но в то же время демонстрирует совершенно специфические качества, которые дают этому субъекту право восприниматься как независимое явление и независимая субстанция. Тем не менее, многие музыкальные фильмы, декоративное искусство, элементы материальной культуры или лексики, а также политическая и административная традиции были взяты из туранской цивилизации, Золотой и Великой Орды.

Сегодняшняя Россия, как и Западная и Центральная Европа, вышла на новый, современный этап в отношениях с исламским миром. Этот этап начался в XX веке на фоне возрастающей потребности в нефти и природном газе. Падение колониальной системы оставило свой след в этих отношениях. Создание глобальной интернет-сети также позволило виртуально объединить отношения между Европой и исламом. Несколько политических точек соприкосновения можно назвать поворотными моментами, обозначающими современную эпоху отношений: войну в Афганистане (1979–1988 годы), ирано-иракскую войну (1980–1988 годы) и первую войну в Персидском заливе в 1991 году.

Эти даты указывают на прорыв во взаимоотношениях с обеих сторон. 70-е годы также являются временем массового притока сезонных рабочих в Западную Европу, в том числе иммигрантов из мусульманских стран, таких как Алжир, Марокко и Турция. Этот приток был направлен не только на страны с колониальным наследием, (Соединенное Королевство, Франция или Нидерланды), но и на страны без колониального прошлого (Норвегия, Швеция или Германия), которые потеряли свои колонии после Первой мировой войны. Эти колонии были незначительными по сравнению с Британской или Французской империями. Работников-иммигрантов сначала приветствовали с распростертыми объятиями как рабочую силу в период интенсивного экономического роста. Сегодня они представляют собой нежелательный сегмент общества, с которым не знают, что делать. Проблемы, связанные с культурной ассимиляцией иммигрантов, с одной стороны, и правящей политической корректностью, с другой, оставили многие европейские правительства в ситуации, не имеющей выхода. К этой ситуации добавляется терроризм, за который в известной степени несут ответственность самые радикальные члены мусульманской общины. Вышеприведенные примеры иллюстрируют проблемы, с которыми сталкивается Европа. У России несколько иные трудности. Конфликт в Чечне – красноречивый пример. Но помимо Чечни есть Башкортостан, Татарстан, Дагестан и мусульмане, живущие в России. Сами россияне страдают от снижения роста населения. В более долгосрочной перспективе это может привести к тому, что мусульманские меньшинства, естественно, возьмут на себя контроль над государственным аппаратом. Это, конечно, просто прогноз, но прогноз, основанный на текущих геополитических тенденциях. Тезисы Эдуарда Саида, американского интеллектуала арабского происхождения, о культурном империализме и колониализме все еще актуальны в настоящее время.

Если бы вы хотели представить взаимоотношения в диахронической перспективе, эти отношения указывали бы на самый ранний период Пророка Мухаммада и халифов Абу Бакра и Умара, и преимущество сил того времени – Византийскую империю и Персию, которые игнорировали опасность потенциальной конфронтации. Последовал период мусульманского превосходства и завоевания, сопровождаемый торжествующим чувством превосходства над Европой. Такое отношение продолжалось более или менее до первого крестового похода. Следующий период является периодом равновесия, когда обе цивилизации, несмотря на временные успехи, не смогли добиться значительного преимущества над другой. Этот период – от средневековья до конца XVII века – также является временем наивысшего взаимного уважения, связанным с балансом сил. С

начала XVIII века до сегодняшнего дня мы сталкиваемся с преимуществом Европы, которая растет вместе с развитием европейской технической цивилизации с XIX века до современных технологий. Это преимущество породило неуважение и презрение к противнику. Чем больше технологический разрыв, тем сильнее такие чувства. Это высокомерие проявилось во время вмешательства Наполеона в дела Египта в 1798 году. С этого момента Европа практически перестала воспринимать мусульманский мир как противника, не говоря уже о потенциальном партнере.

В настоящее время наблюдаем недоверие с обеих сторон, а также то, что мы склонны назвать культурным или религиозным расизмом, проявляемым радикальными, экстремистскими и, надеемся, небольшими социальными группами по обе стороны цивилизационной баррикады. Политические отношения становятся все более конфронтационными. Скорее всего, ситуация изменится полностью после открытия новых источников энергии, когда борьба за ресурсы нефти и природного газа станет историей.

Цель обеспечения постоянного снабжения этими источниками энергии Европейского союза и США вызывает политическое и военное умиротворение мусульманских стран в сочетании с традиционной неприязнью, враждебностью или отрицательной терпимостью, порождает явление, которое социологи и политологи называют «исламофобией». Это, однако, не новое явление. Уже в XIII веке в своей «Божественной комедии» Данте помещал Пророка Мухаммада в самый низкий круг ада. Пророк был также объектом издевательств для Вольтера XVIII века. Глубокая неприязнь и презрение к исламу, Корану и его основам видны в работах Артура Шопенгауэра и многих других европейских мыслителей и писателей. Исключая случайные контакты, основанные на партнерстве в средние века, ислам никогда не считался идеологией и пользовался уважением в Европе.

Несомненно, такая ситуация стала следствием многовековых войн. Однако неприятие, вытекающее из чисто религиозных мотивов, не может быть проигнорировано. В преимущественно секуляризованном обществе такая неприязнь проявляется как недостаток культурного признания. Его истоки восходят к раннему средневековью, когда мусульмане, «Сыны Белиала» (Белиал – в Библии падшее ангельское существо), пытались завоевать Европу. Сами мусульмане также несут ответственность за современные, а зачастую и болезненные отношения между обеими цивилизациями. Мусульманское присутствие в современной Западной Европе часто идет рука об руку с разделением и сегрегацией в результате племенного и послеплеменного мусульманского поведения. Такой ход действий рассматривается как следствие принадлежности к мусульманской культуре, религии и цивилизации. Другими словами, новички в Европе в шестидесятые и семидесятые годы были не представителями элиты, а членами низших слоев общества, характеризующимися низким уровнем личной и социальной культуры. Это влияет на качество отношений на местном уровне. Нашествие мусульманских общин в Европе в сочетании с политическим и военным вторжением Европы на мусульманский Восток создает тупик.

Давайте спросим себя, можно ли создать совместное Послание мусульманской и европейской культур? Можно ли указать общие сферы традиции и Послание исторического опыта? Будут ли пути двух цивилизаций навсегда разделенными? Трудно дать однозначный ответ. Можно спросить: возможно ли это вообще? Возможно ли, чтобы две цивилизации сосуществовали в качестве партнеров в ближайшем будущем? Изменение отношений между европейскими обществами и европейскими мусульманами является прекрасной возможностью, равно как и изменение отношения мусульман к их новым европейским родинам. Пример польских татар иллюстрирует реалистичную возможность создания мусульманского гражданского общества. Он набирает высокий социальный статус и получает полные гражданские права, которые создали татарское гражданство в Польше. Это очень важный вывод в отношении сегодняшней мусульманской общины Европейского Союза, особенно для бывшего ЕС за 15 лет.

Общим историческим Посланием является наличие коренных европейских мусульманских общин – боснийцев, польских татар, а также мусульманских общин в Крыму и румынской Добруджи. Ценности двух культур могут сосуществовать внутри одной общины и одной культуры. Это противоречило бы тезисам Феликса Конечны, Освальда Шпенглера и Сэмюэля Хантингтона. Историческое существование нормандско-мусульманской культуры Сицилии или мусульманской Испании является еще одним примером общего исторического Послания обеих цивилизаций. Несмотря на периферический (как исторический, так и территориальный) характер этих переживаний, они могут стать прецедентом будущих социальных, политических и цивилизационных экспериментов, касающихся сосуществования Европы и Ислама. Литература – еще одна эманация общего сообщения. Польская литература изобилует литературными произведениями,

изображающими общее пространство двух цивилизаций. В качестве представителя старой польской литературы следует упомянуть Самуэля Отвиновского и его перевод «Гулистана» Саади, одного из величайших средневековых персидских поэтов. Этот мастерский перевод доказал возможность сосуществования филологическим путем. Роман Джона Потоцкого «Рукопись, найденная в Сарагосе», написанный в конце XVIII века, сыграл аналогичную роль. Открытость к общим ценностям видна во всем творчестве и Тадеуша Мичиньского. Для Мичиньского возможен синтез как цивилизаций, так и общего культурного пространства. Он был одним из немногих европейцев, который призвал увидеть необходимость открыть Европу для мусульманских ценностей, переоценить взаимоотношения и отказаться от позиции власти в пользу подлинного партнерства. Общие мусульманско-европейские ценности и возможность общего культурного пространства можно проследить в произведениях современных боснийских писателей, таких как Меса Селимович («Смерть» и «Дервиш и крепость») и Иво Андрич – лауреата Нобелевской премии и автора исторического видения боснийской культуры как сплава европейских и мусульманских традиций. Общее цивилизационное пространство можно найти также в работах Орхана Памука, лауреата Нобелевской премии 2006 года. Работы этих авторов раскрывают реальную возможность сосуществования двух цивилизаций, возможность возникновения общего пространства традиции, культуры и истории. Литературная история моста в Мостаре, города в Боснии, по-видимому, является историческим Посланием Европы и ислама. Эта история была описана Иво Андричем в его романе «Мост на Дрине», где мост реальный, но в то же время это символическое пространство, связывающее два мира как с точки зрения культуры, так и истории. Мост создает общее пространство жизни и радости, а также аналогичные ценности.

БЕКБОЛАТУЛЫ Ж.

*ЮНЕСКО, халықаралық журналистика және
қоғамдық медиа кафедрасының профессоры, э.ғ.к.
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ТӘЖІРИБЕСІ ХАҚЫНДА

«Халықаралық журналистика» мамандық және пән ретінде өткен ғасырдың 60-шы жылдарында өмірге келді. Кеңес дипломатиялық мекемелеріне арнайы дайындықтан өткен маман дайындаған, бүгінде Ресей мемлекетінің сыртқы саяси қызметін кадрлармен қамтамасыз етіп отырған Мәскеу мемлекеттік халықаралық қатынастар институтында халықаралық журналистика факультеті болды. Сондай-ақ М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің журналистика факультетінде де халықаралық журналистика мамандығы бойынша мамандану жүзеге асырылды. Осы жолдар авторының еншісіне кезінде осы бағыт бойынша білім алу бақыты бұйырды.

Ресейде бұл мамандықты оқыту бойынша жарты ғасырлық тәжірибе жинақталған, мол әдістемелік және ғылыми әдебиет қоры бар, түрлі зерттеулер жүргізіліп, диссертациялар қорғалуда. Ал, біздің елімізде бұл бағытта эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде халықаралық журналистика бойынша магистратура ашылғанына көп бола қойған жоқ. Мамандық бойынша ғылыми-әдістемелік әдебиеттің тапшылығын осы арқылы түсіндіруге болар. Сондай-ақ көштің жүре түзелеріне күмән жоқ.

Халықаралық журналистика бойынша ұлттық тәжірибені електен өткізгенде, кәсіби бағытты халықаралық және жаһангерлік журналистика деп бөлуге болатын сияқты. Мұның соңғысын «Халық кеңесі» газетінде 1990 жылдардың басында жауапты хатшы болған белгілі журналист Марат Тоқашбаев енгізген-тін. Шет елдердің Сыртқы істер министрлігінде тіркелуден өтіп, арнайы рұқсат бойынша жұмыс істейтін халықаралық журналистердің айналысатын кәсіби белгілі болса, жаһангер журналистер ұғымына түсінік бере кеткен жөн. Әдетте, тілге тиек етіліп отырған жаһангер журналистер шет елдерге жиі шығып, барған елдері туралы мақала жариялап, кітап шығарып тұрады. Бұл сөзімізге дәлел келтіре кетейік. Бірінші-халықаралық журналист жұмысы бойынша «Ана тілі» газетінде 2013 жылғы 30 қаңтарда жарияланған «Қазақ газеттерінің» өкілі Польшада тіркелді» деген шағын хабар. Онда былай делінген. «Жуырда экономикалық тақырыпқа қалам тербейтін ғалым-журналист Жетпісбай Бекболатұлы Польша Республикасының Сыртқы істер министрлігінде қазақстандық «Экономика» газетінің шетелдік тілшісі ретінде тіркеліп, арнайы рәсімделген құжатқа ие болды. Ол сондай-ақ «Қазақ газеттерінің» Польшадағы өкілі қызметін де атқармақ. Сөйтіп, қазақ бұқаралық ақпарат құралдарының тарихында тұңғыш халықаралық журналист өзінің тілшілік жұмысына кірісті. Қазақстан-Польша мәдени-гуманитарлық қатынастарындағы осынау елеулі оқиға еліміздің ақпараттық көкжиегі кеңеюінің куәсіне айналып отыр». Бұл хабарға алып-қосарымыз-қазақтың тұңғыш халықаралық журналисі «Литературная газетаның» алпысыншы жылдарда Африкадағы тілшісі болған көрнекті жазушы Әнуар Әлімжанов екендігі.

Екінші-жаһангер журналист туралы осы «Ана тілі» газетінде 2013 жылғы ақпанның 12 жұлдызында жарық көрген «Поляк жеріндегі конференцияға қатысты» атты хабар. «Поляк Республикасының Слубице қаласында «XXI ғасырдағы Еуропа» деген тақырыпта халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті. Адам Мицкевич атындағы университет ұжымының бастамашылығымен болған бұл келелі мәслихатқа бір топ қазақстандық зиялы қауым өкілдері қатысты. Конференцияда эл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің профессорлары Кәкен Қамзин, Гүлмира Сұлтанбаева, Жетпісбай Бекболатов, сондай-ақ «Дала мен қала» газетінің директоры-Бас редакторы Сапарбай Парманқұлов сөз алып, әріптестермен ой бөлісті. «Қазақ газеттері» ЖШС-нің Бас директоры-Редакторлар кеңесінің төрағасы Жұмабек Кенжалин «Адольф Янушкевич-қазақ қоғамы және Еуропа мәдениетінің дәнекері» деген тақырыпта баяндама жасады. Қазақстандық зиялы қауым өкілдерінің ой-тұжырымдары конференцияға қатысушылар тарапынан зор бағаланды» - делінген онда. Осында есімдері аталған журналистердің біразы жолжазбаларын жариялады. Соның ішінде аяулы азамат, белгілі қайраткер-қаламгер Жұмабек Кенжалиннің «Талап пен талап таразысы» деген туындысы тарих еншісіне айналды.

Тәуелсіз қазақ журналистикасында қазіргі таңда халықаралық аналитика тақырыбы сұлбалана бастады. Бұл бағытқа қаламы жүйрік журналист Ермек Жұмахметұлының «Қазақстанның имиджін шет елдерде қалай қалыптастырып жүрміз?», «Бізді не үшін зерттейді?», «Орталық Азияның саяси картасы» атты мақалаларын жақызуға болар. Ал, тарихқа үңілсек, халықаралық журналистика

бойынша ізашарлар қатарына қазақтың тұңғыш кинодокументалисі, жиһанкез, ревоюционер Әліби Жангелдинді және Иранда дипломатиялық қызметте болған жазушы Сабыр Шәріповты қосқанымыз жөн. Сондай-ақ мемлекет және қоғам қайраткері, саясат және руханият серкесі, ұлтқа тұтқа болған ұстазым, дипломат Михаил Иванович Есенәлиевтің де осы саптан орын тепкенін қалар едім. Енді Михаил Есенәлиевтің қызметінің зертеуші қауымға таныс-бетаныс тұстарына тоқтала кетейін.

Рухтас ағалары «Хакім» деп атаған Михаил Есенәлиевтің өмір жолы көпшілік қауымға болмаса да, саясаттанушылар мен зерттеушілерге белгілі. Дегенмен, Ресейдің Саратов облысында өмірге келіп, сонда жастар қозғалысына араласып, Жоғары комсомол мектебін, СОКП Орталық комитеті жанындағы Қоғамдық ғылымдар академиясын тәмамдағанын, Алматы қалалық партия комитетінің екінші хатшысы болғанын, Орталық Партия комитетінің мәдениет бөлімін 12 жыл басқарғанын айтып өткеніміз жөн. Ол әсіресе республиканың Сыртқы істер министрі болып істеген жылдары қажыр-қайратын сарқа жұмсап, соңынан өнегелі ісін, жарқын ізін қалдырды. Министр Есенәлиевтің республика сыртқы саяси мекемесінің беделін көтеріп, оны материалдық-техникалық, кадрлық тұрғыдан нығайту жөнінде әр жылдары атқарған толайым тірлігіне куәгерлердің бірі болғандықтан, өзіме белгілі кейбір жәйттерді оқырманмен бөлісуді жөн көрдім. Михаил Ивановичтің республиканың дипломатиялық қызметін жаңа деңгейге көтеру жөнінде ауқымды шараларды қалай қолға алып, жүзеге асырғаны әлі күнге көкейімде сайрап тұр. Ол ең алдымен министрліктің оперативтік (жауапты қызметкерлер осылай аталатын-ды) құрамын Мәскеудің жоғары оқу орындарын, атап айтқанда Халықаралық қатынастар институтын бітірген жастардан жасақтады. Мәселен, 1982 жылы хаттама бөлімінің қызметіне алынған Алаштың ардақты азаматы Болатхан Тайжанов, консулдық бөлімнің бастығы Жақсыбек Еспембетов, баспасөз және ақпарат бөлімінің меңгерушісі Қадыр Қабдешев МГИМО мен Жоғары дипломатиялық мектепті тәмамдаған азаматтар-тын. Болатхан ағамыз Йеменде, Египетте, Жақсыбек ағай Ганада, Қадыр ағай Кубада істеген тәжірибелі дипломаттар еді. Аудармашы Алмаз Хамзаев министрдің көмекшісі-бірінші хатшы, МГИМО түлегі Әбу Ахметов консулдық бөлімнің бірінші хатшысы, Морис Торез атындағы Мәскеу шетел тілдері институтын бітірген Зухра Ақышева консулдық бөлімнің екінші хатшысы болды. М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетін тәмамдаған осы жолдардың авторы баспасөз және ақпарат бөлімінің екінші хатшысы қызметіне қабылданды. Сол жылдары Михаил Иванович бүгінгі қазақ дипломатиясының көрнекті өкілі Ерлан Ыдырысовты Оңтүстік-Шығыс Азиядағы дипломатиялық жұмысынан кейін аттай қалап, министрлікке шақырып алғанын, оған жастығына қарамай талай-талай жауапты тапсырмалар жүктегенін білемін.

Кейінгі толқынға ұлағатты ұстаз болған Михаил Иванович болашағынан үміт күттіретін жастарды іздеп тауып, бір-бірімен таныстырып, білістіріп отыратын. 1982 жылдың жазында Қытайдағы Кеңес елшілігінде жұмыс істеп жүрген Қасым-Жомарт Тоқаевты арнайы шақырып, министрлік аппаратымен жүздестірген еді. Осы аталған ардақты азаматтар Михаил Ивановичтің сенімін ақтай білді. Болатхан Тайжан ағамыз Египет араб республикасындағы, Әбу Ахметов Тәжікстандағы тәуелсіз Қазақстанның Төтенше және Өкілетті елшілері болып істеді. Есенәлиев жолдамасымен Дипломатиялық академияны үздік тәмамдаған Ерлан Ыдырысов Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі болды, бүгінде ол Ұлыбританиядағы еліміздің Төтенше және Өкілетті елшісі. Ал, өзінің көмекшісі Алмаз Хамзаев Испанияда елші болды, Бас хатшы Ғани Қасымов Кеден комитетін басқарды, Мәжіліс депутаты болып сайланды. Академия дегеннен шығады, Есенәлиев келгенге дейін бұл арнайы оқу орнына дипломаттарды республика партия органдары жолдамамен жіберіп келсе, енді бұл мәселе министрліктің қарауына көшті. Министр қызметіне кіріскенге дейін елшілік жұмыс тәжірибесі болмаған Михаил Иванович Мәскеудегі орталық аппараттың жұмысымен егжей-тегжейлі танысып, сол кездегі КСРО сыртқы саяси ведомствосының басшысы Андрей Андреевич Громыкомен әріптестік, достық қарым-қатынас орната білді. Сөйтіп, Дипломатиялық академияда Қазақстанға арнап қосымша орындар бөлуге қол жеткізді.

Сондай-ақ Михаил Иванович келгенге дейін қазақстандық кадрлар шетелдік іссапарларға, тағылымдамаға жіберілмесе, бұл түйін де тарқатылды. Бірнеше шетел тілдерін білетін қызметкерлердің жалақылары ол кездері салыстырмалы түрде төмен болатын. Мәселен, екінші хатшы 145, ал бөлім меңгерушісі 220 сом алатын. Одақтық ведомстводағыдай дипломатиялық шен (ранг), шет тілі үшін үстеме төленбейтін, киімге ақша бөлінбейтін. Михаил Иванович тікелей А.Громыконың өзіне шығып, мәселе оң тұрғыдан шешілген соң, мұндай жеңілдіктерге өзге одақтас республикалар дипломаттары да қол жеткізгеніне өзім куәмін.

Халықаралық қатынастар тарихында Михаил Иванович Есенәлиев Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясында сөз сөйлеген тұңғыш қазақ ретінде қалды. Бұл сапарға министрлік ұжымы 3-4 ай

бұрын дайындалды. Мен «Қазақ Советтік Социалистік Республикасы» деген ақпараттық-анықтамалық басылымды ағылшын, француз, неміс және орыс тілдерінде Министрлер кеңесінің баспаханасынан уақытында шығарып үлгердім. Қыркүйектің басында Нью-Йоркқа қазақтың ұлттық тағамдары-қазы, шұжық, жал-жая, республикада өндірілетін шарап, кондитер өнімдері салынған «сәлемдеме» жөнелттік. Дипломатиялық поштамен жіберілген кісі бойындай жәшіктің сыртындағы әдрісті көк сиямен өзім толтырған едім. Ассамблея жұмысына 3 айдай қатысып, елге оралған соң Михаил Иванович совет делегациясы бөлек ұшақпен АҚШ-қа ертерек кеткендіктерін, ал өзі Андрей Андреевич Громыкомен бірге жеке ұшақпен жеткенін әңгімелеп берген-ді. Кейін бұл естелігі 1987 жылы «Қазақстан» баспасынан жарық көрген «Небоскреб на Ист-Ривер» атты кітабынан орын тепті.

Бір қызығы, «ұлттар достығы» принципін ұстанғанымен, Михаил Иванович оперативтік қызметке жүз пайыз дерлік жергілікті ұлт өкілдерін қабылдады. Өзге ведомстволарда аппараттың тең жарымына жуығын славян нәсілінің өкілдері иеленіп жатса, министрліктегі орыс ұлтының жалғыз өкілі Протокол бөлімінің бірінші хатшысы Сергей Держиев болатын. Ал, егемен мемлекеттің жаңа тұрпатты дипломатиялық қызметін қалыптастыру қолға алынған 90-шы жылдардың басында Михаил Иванович министрліктің кадр комиссиясын басқарды. 1992 жылдың күзінде болған комиссия отырысына шетелдік қызмет тәжірибесі бар маман ретінде мен де шақырылдым. Министрлікте сол кездері ақпараттық-талдамалық басқарма құрылып жатты. 1994 жылы штат құрамы бекітіліп, оның басшылығына кезінде Египетте Болатхан Тайжановпен бірге жұмыс істеген, Мәскеуде, одақтық министрлікте Таяу Шығыс проблемалары секторын меңгерген қазақстандық ұйғыр азаматы Роберт Шәкірұлы Түрдиев тағайындалды. Мен осы басқарманың қызмет бағыты, міндеттері жөнінде министр Қасым-Жомарт Тоқаевқа жазбаша ұсыныс бердім. Кейіннен ол ықшамдалып, 1995 жылы жазда «Казахстанская правда» газетінде «Идеологический суверенитет и информационная независимость должны стать приоритетной внешнеполитической целью» деген ұзақтау тақырыппен жарияланды. Бұл мақаланың ҚазТАГ-қа қатысты тұсын сол кездегі Ресейдегі елші Тайыр Мансұров басшы дипломатиялық қызметкерлердің республикалық кеңесінде жасаған баяндамасында пайдаланды.

Бұл кезең ақпараттық саладағы «мылтықсыз майданның» бел алып тұрған шағы-тын. Бұрынғы метрополия-Мәскеуден Солженицын мен Жириновский буырқанған бурадай жынын шашып, өзіміздегі Масанов, Гиллер сияқтылар қанден иттей балаққа жармасып жатқан-ды. Бұрындары орыс тілінде некен-сяк мақалаларым ретіне қарай жарық көріп жүрген. Сөйтсе де, орталық басылымдарда жарияланған, «Солженицын вернулся: обустроится ли теперь Россия?», «Не терять ориентиры в информационном пространстве», «Превратится ли лаборатория дружбы в полигон межнациональных конфликтов?» сияқты сыңарезу «Караван» газетінің «қаһарына» ұшыраған материалдарымды Михаил Иванович оқып жүреді екен. Содан бір кездескенде «мына жинақтарда сенің де үлесің бар», деп «Небоскреб на Ист-Ривер» деген кітабын «Высокообразованному, двуязычному журналисту Жетписбаю с пожеланием высот творческой деятельности» деген, ал «Размышления вслух» атты жинағын «Қадірлі Жетпісбай ініме, жақсы тілекпен» деген қолтаңба жазып ұсынған еді.

Михаил Иванович тәуелсіздік жылдары дипломатиялық кадрлар даярлауға, соның ішінде халықаралық тақырыпқа жазатын журналистерді шыңдауға белсене араласып, көп тірлік тындырды. Атап айтқанда, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде ұстаздық қылып, талай көгенкөздің көкірегіне нұрлы сәуле кұйды. Бүгінде қаламгерлер ұстаханасы-журналистика факультетінің оқытушы-профессорлар құрамы Есенәлиев – ұстазды ыстық ықыласпен еске алады. Еліміздің сыртқы саяси құрылымын қаз тұрғызып, қалыптастырған Төлеген Тәжібаев, Асқар Закарин, Мәлік Фазылов сынды тұғырлы тұлғалар қатарында абзал ұстазым Михаил Иванович Есенәлиевтің де есімі Қазақстан дипломатиясының тарихында алтын әріптермен жазылып қалды.

Шағын мақалада отандық халықаралық журналистика тәжірибесінің кейбір қырлары сөз болды. Ал, оның теориясын талдап жасау келешектің шаруасы десек те, кезек күттірмейтін іс.

МАЗМҰНЫ

Карпов С. Коммуникация и информация в Центральной Азии 2018-2019.....	3
Абазов Р. Образование в интересах устойчивого развития и ИКТ: на примере коммуникации для ЦУР в КазНУ имени аль-Фараби.....	5
Хазбиевич С. Цивилизационный выбор народа.....	8
Медеубекұлы С. Салалық баспасөздің алғашқы қарлығашы.....	13
Shyngyssova N.T., Osanova Zh.O. Optimization of the advertising campaign “Smart city” based on media planning.....	18
Базарбаева Т.А. Перспективы урбанизации в Казахстане в контексте устойчивого развития городов	24
Ахметова Л.С. Медиаобразование в Казахстане: современный период.....	28
Дудинова Е.И., Рожков А.В. Гендерно-сбалансированный подход в медийном пространстве Казахстана	30
Бекболатұлы Ж. Халықаралық журналистика тәжірибесі хақында	37
Тербергенова А.А. Kazakhstan PR-trends: modern system of domestic broadcasting methods	40
Әбжанов Қ. Әлемдік проблемалар және ғылым.....	41
Губашева Д.Т. Профессиональный имидж специалиста в сфере PR.....	44
Mussayeva V.A. United Nations sphere of education: the publication on Kazakhstan Mass Media.....	49
Шамахайұлы Қ. Баспасөз бостандығы – демократияның басты құндылығының бірі.....	53
Иманалиев Ж.О., Болатова Г.Ж. АҚШ-дағы «Нью-Йорк таймс» газетінің даму тенденциялары.....	59
Nurzhanova S.S., Tyumonbaev A.R., Zykov N.A., Alim A., Saduakasov A. Turning the US broadcasting nationality. Transformation of international broadcasting United States.....	61
Нода Л.П., Рожков А.В. Массовые коммуникации и трансформация общества	63
Мамырова К.С. Жарнаманың ұлттық санаға ықпалы.....	66
Әшірбаев Б.Т., Әшірбаева Г.С. Азаматтық журналистика және сөз бостандығы.....	68
Sultanbaeva E.S, Saduakasov A.A., Ongarbayeva M.S., Tuleubayeva B.B. Interaction of media culture with the public consciousness in the process of globalization	71
Мухамедиева Н.Б., Кутпанбаева Ж.Б. Мемлекеттік дағдарысқа қарсы және құрылымдық жанарулардың бес бағыты және қоғаммен байланыс	75
Тербергенова А.А. Journalism and media: modern aspects of interaction.....	77
Ongarbayeva M., Sultanbaeva E.S., Saduakasov A.A. Modern trend in the development of mass communication: information society and ways of development.....	79
Кутпанбаева Ж.Б., Мухамедиева Н.Б. Массовая культура в общественном сознании.....	82
Кудабай А.А. Культурно-средовая компонента современных коммуникаций.....	86
Тахан С.Ш., Угрюмова Б.Б. Особенности PR-воздействия на объект в ходе политических кампаний в Казахстане.....	90
Алтынбек А.С., Тапанова С.Е. Жылқыбай Жағыпарұлының «Арқа ажары» газетіндегі журналистік қызметі.....	92
Есенбекова Ұ.М., Қошанова К.А. Мемлекет пен қоғамның дамуындағы саяси коммуникациялар.....	94
Төлешева Г. Латын Қарпі – маңызды мәселе.....	97
Рахымбаева А.Т. Ағылшын топ студенттерін оқытуда қолданатын әдістер.....	99
Әлімжанова А.Б. Мультимедиалық журналистикадағы визуалды құралдарды қолдану принциптері ..	101
Тілепберген А. Латын әлібине көшудегі фольклорлық мұраларға қатысты кейбір мәселелер	103
Калдыбекова А.Д. Жаңа медиа ғасырындағы жаңа медиа сауаттылық.....	106
Рахмет К. Журналист мамандарын дайындауда – мультимедиалық технологиялардың маңызы	109
Балғабеков А. «Хабар» теледидарындағы жастар бағдарламалары.....	111
Адилбекова А.А. Қазақстанда өткен ең ауқымды халықаралық жарыстардағы баспасөз және PR қызметі.....	113
Құдайбергенова А. Дін тақырыбының БАҚ-та жариялануының өзекті мәселелері.....	116
Джакупбаева Г. Журналистикадағы виртуалды шындық және оның кәсіби қолданылу мүмкіндіктері	117
Дауылбай М. Сложности на пути развития журналистики данных: казахстанский опыт	119
Маемерова Б. Қазақстанның экожүйесінің БАҚ-тағы жариялануы.....	122
Шакенова А.М. Имидж мәселесі және банк қызметі.....	125
Слямова А. Тау Шығыстағы дағдарыс: әлемдік БАҚ-тың көзімен.....	128
Абдунасыр Ж. Тұрақты дамудағы БАҚ рөлі	130
Қоңырбаева С.С., Құттыбек А.Қ. Студент-жастарға жыныстық тәрбие берудің гендердік аспектілері.....	134
Байбатырова М.Р. Білім беру жағдайында оқушылардың бойында құндылық бағдарды қалыптастырудың мәні.....	138

Ғылыми басылым

«ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТЫНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ЖУРНАЛИСТИКАНЫ
ОҚЫТУ МОДЕЛЬДЕРІ» (МТІҰ) атты
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 8 сәуір, 2019 жыл

ИБ № 12685

Басуға 03.04.2019 жылы қол қойылды. Формат 60x84 ¹/₁₆.

Көлемі 8,1 б. т. Тапсырыс № 1717. Таралымы 30 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.